

TALOUS- JA RAHALIITON HISTORIA

Talous- ja rahaliitto (EMU) on tulosta unionin vaiheittaisesta taloudellisesta yhdentymisestä. Se on jatkoa unionin sisämarkkinoiden luomiselle, jonka myötä on otettu käyttöön yhteistä tuotelainsäädäntöä ja tavaroiden, pääoman, työvoiman ja palveluiden liikkuvuuden periaate. Yhteinen raha, euro, on otettu käyttöön euroalueella, johon nykyään kuuluu 19 jäsenvaltiota. Kaikkien 28 jäsenvaltion on Yhdistynyt kuningaskunta ja Tanskaa lukuun ottamatta otettava euro käyttöön osallistuttuaan valuuttakurssimekanismiin (ERM II) vähintään kahden vuoden ajan ja täytettyään lähentymisperusteet. Euroopan keskuspankki (EKP) määrittelee yhteisen rahapolitiikan, jota täydentää yhdenmukaistettu finanssipolitiikka ja yhteensovitettu talouspolitiikka. Talous- ja rahaliitossa ei ole yhtä talouspolitiikasta vastaavaa elintä. Sen sijaan jäsenvaltiot ja unionin monet eri toimielimet jakavat tämän vastuun keskenään.

OIKEUSPERUSTA

- Eurooppa-neuvoston Haagin (1969), Pariisin (1972), Brysselin (1978), Hannoverin (1988), Madridin ja Strasbourgin (molemmat 1989) sekä Maastrichtin (1991–1992) kokouksissa tekemät päätökset
- Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 119–144, 219 ja 282–284 artikla
- SEUT-sopimukseen liitetyt pöytäkirjat siirtymisestä talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen, liiallisia alijäämiä ja makrotalouden epätasapainoa koskevista menettelyistä, lähentymisperusteista, Yhdistynyt kuningaskunta ja Tanskaa koskevista poikkeuksista ja Euroopan keskuspankkijärjestelmästä, Euroopan keskuspankista ja euroryhmästä

TAVOITTEET

EMU on tulosta vaiheittaisesta taloudellisesta yhdentymisestä, eikä se siksi ole päämäärä sinänsä. Sen tavoitteena on tukea kestäväää talouskasvua ja korkeaa työllisyystasoa asianmukaisella talous- ja rahapoliittisella päätöksenteolla. Kolme tärkeää taloudellisen toiminnan alaa ovat i) hintavakauden ylläpitämiseen tähtäävä rahapolitiikka, ii) jäsenvaltioiden talouspolitiikkojen yhteensovittaminen ja iii) sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan varmistaminen.

SAAVUTUKSET

Euro on nyt osa arkea unionin 19 jäsenvaltiossa. Muutkin jäsenvaltiot ottavat euron käyttöön jossain vaiheessa. Yhteisellä rahalla on kiistattomia etuja: se muun muassa alentaa rahaliikenteen kustannuksia, helpottaa matkustamista ja vahvistaa Euroopan kansainvälistä asemaa.

TALOUS- JA RAHALIITON HISTORIA

Haagin huippukokouksessa vuonna 1969 valtiojohtajat asettivat Euroopan yhdentymiselle uuden tavoitteen eli talous- ja rahaliiton (EMU). Luxemburgin pääministerin Pierre Wernerin johtama ryhmä laati raportin täysimittaisen talous- ja rahaliiton luomisesta kymmenen vuoden kuluessa monivaiheisen suunnitelman mukaisesti. Lopullisena tavoitteena oli pääomaliikkeiden täydellinen vapauttaminen, jäsenvaltioiden valuuttojen täydellinen vaihdettavuus ja valuuttakurssien lopullinen kiinnittäminen. Bretton Woods -järjestelmän romahtaminen ja Yhdysvaltojen hallituksen päätös dollarin kelluttamisesta vuoden 1971 puolivälissä johti merkittävään valuuttakurssien epävakauteen, minkä vuoksi myös eurooppalaisten valuuttojen pariteetteihin kohdistui epäilyksiä. EMU-hanke keskeytyi äkillisesti.

Vuoden 1972 Pariisin huippukokouksessa yhteisö pyrki vauhdittamaan uudelleen rahapoliittista yhdentymistä luomalla ”käärme putkessa” -mekanismin, jolla pyrittiin kansallisten valuuttojen (käärme) hallittuun kelluntaan dollariin nähden kapeassa vaihteluvälissä (putki). Öljykriisi, dollarin heikkous ja talouspolitiikan erot johtivat siihen, että useimmat jäsenvaltiot jo alle kahdessa vuodessa jättäytyivät pois mekaniismista, jota näin sovellettiin enää ”Saksan markan alueella”, johon kuuluivat vain Saksa, Benelux-maat ja Tanska.

Vuoden 1978 huippukokouksessa Brysselissä lähdettiin jälleen luomaan rahapoliittisesti vakaata aluetta ja kiinteisiin mutta mukautettaviin valuuttakursseihin perustuvaa Euroopan valuuttajärjestelmää. Kaikkien jäsenvaltioiden valuutat Yhdistynyttä kuningaskuntaa lukuun ottamatta osallistuivat valuuttakurssimekanismiin, josta käytettiin lyhennettä ERM II. Valuuttakursseille määriteltiin keskuskurssit Euroopan valuuttayksikköön ecuun (European Currency Unit) nähden. Tämä Euroopan laskentayksikkö ecu oli mekaniismiin osallistuvien valuuttojen painotettu keskiarvo. Kahdenväliset kurssit laskettiin näiden keskuskurssien perusteella ecuissa, ja valuuttavaihteluiden oli pysyttävä 2,25 prosentin vaihteluvälillä kahdenvälisen kurssin kummallakin puolella (paitsi Italian liiralle sallittiin 6 prosentin vaihteluväli). Kymmenen vuoden aikana Euroopan valuuttajärjestelmä vähensi monin tavoin valuuttakurssien vaihtelua: järjestelmän joustavuus ja poliittinen tahto taloudelliseen lähentymiseen mahdollistivat pysyvän valuuttakurssien vakauden.

[Sisämarkkinaohjelman](#) hyväksymisen (1985) myötä tuli yhä selvemäksi, että sisämarkkinoiden mahdollisuuksia ei voitaisi täysin hyödyntää niin kauan kuin valuutanvaihtokustannukset olivat suhteellisen suuret ja valuuttakurssien vaihteluihin liittyi edelleen jossain määrin epävarmuutta. Lisäksi monet taloustieteilijät katsoivat, että pääomien vapaa liikkuvuus, valuuttakurssien vakaus ja itsenäiset rahapolitiikat ovat pitkällä aikavälillä mahdoton yhdistelmä.

Vuonna 1988 Hannoverin Eurooppa-neuvostossa päätettiin perustaa komitea tarkastelemaan talous- ja rahaliittoa komission silloisen puheenjohtajan Jacques Delorsin johdolla. Komitean raportti valmistui vuonna 1989, ja siinä ehdotettiin päättäväisiä toimia EMUn toteuttamiseksi kolmessa vaiheessa. Erityisesti siinä korostettiin, että olisi tehostettava talouspolitiikkojen yhteensovittamista, otettava käyttöön kansallisia budjettivajeita koskevia sääntöjä ja perustettava uusi täysin riippumaton elin, joka vastaisi unionin rahapolitiikasta. Tämä elin oli [Euroopan keskuspankki](#) (EKP). Delorsin raportin perusteella Madridin Eurooppa-neuvosto päätti vuonna 1989 käynnistää EMUn ensimmäisen vaiheen eli vapauttaa täysin [pääomien liikkumisen](#) 1. heinäkuuta 1990 mennessä.

Joulukuussa 1989 Strasbourgin Eurooppa-neuvosto kehotti kutsumaan koolle hallitustenvälisen konferenssin, joka määritteli, miten perussopimuksia olisi muutettava, jotta EMU voitaisiin toteuttaa. Hallitustenvälisen konferenssin työn tuloksena syntyi [sopimus Euroopan unionista](#), jonka valtioiden ja hallitusten päämiehet hyväksyivät virallisesti Maastrichtin Eurooppa-neuvostossa joulukuussa 1991 ja joka allekirjoitettiin 7. helmikuuta 1992.

Sopimuksessa määrätään, että EMU toteutetaan kolmessa vaiheessa:

- Vaihe 1 (1.7.1990–31.12.1993): pääomien vapaa liikkuvuus jäsenvaltioiden välillä.
- Vaihe 2 (1.1.1994–31.12.1998): jäsenvaltioiden talouspolitiikkojen lähentäminen ja niiden keskuspankkien välisen yhteistyön tehostaminen. Rahapolitiikkojen yhteensovittamista varten perustettiin Euroopan rahapoliittinen instituutti (ERI), jonka tehtäväksi tuli yhteistyön tehostaminen jäsenvaltioiden keskuspankkien välillä ja yhteisen rahan käyttöönoton valmistelu. Jäsenvaltioiden keskuspankeista oli määrä tehdä riippumattomia tämän vaiheen aikana.
- Vaihe 3 (1.1.1999 alkaen): jäsenvaltioiden yhteisen rahan eli euron käyttöönotto vaiheittain ja yhteisen rahapolitiikan toteuttaminen EKP:n valvonnassa. Kolmanteen vaiheeseen siirtyminen oli mahdollista vasta, kun oli saavutettu huomattavaa pysyvää lähentymistä, mitä mitattiin perussopimuksissa määrätyillä [lähentymisperusteilla](#). [Budjettisäännöistä](#) oli määrä tulla sitovia, ja jäsenvaltioille voitiin määrätä [seuraamuksia](#), jos ne eivät noudata sääntöjä. Yhteinen rahapolitiikka otettiin käyttöön, ja sen toteuttaminen uskottiin Euroopan keskuspankkijärjestelmälle (EKPJ), joka muodostuu jäsenvaltioiden keskuspankeista ja EKP:stä.

EMUn kaksi ensimmäistä vaihetta on toteutettu. [Kolmannen vaiheen](#) toteuttaminen on vielä kesken. Periaatteessa kaikkien unionin jäsenvaltioiden on osallistuttava viimeiseen vaiheeseen, johon kuuluu myös euron käyttöönotto (SEUT:n [119 artikla](#)). Jotkut jäsenvaltiot eivät kuitenkaan ole vielä täyttäneet lähentymisperusteita. Näihin jäsenvaltioihin voidaan soveltaa tilapäistä poikkeusta, kunnes ne voivat osallistua kolmanteen vaiheeseen. Lisäksi Yhdistynyt kuningaskunta ja Tanska ovat ilmoittaneet, että ne eivät aio osallistua EMUn kolmanteen vaiheeseen eivätkä näin ollen myöskään aio ottaa euroa käyttöön. Näillä jäsenvaltioilla on erivapaus olla osallistumatta EMUun. Tähän liittyvistä poikkeusjärjestelyistä on määrätty perussopimukseen liitetyissä näitä jäsenvaltioita koskevissa pöytäkirjoissa. Yhdistynyt kuningaskunta ja Tanska ovat kuitenkin varanneet itselleen mahdollisuuden lopettaa poikkeuksen soveltaminen ja

jättää hakemuksen EMUn kolmanteen vaiheeseen liittymisestä. Tällä hetkellä EMUn kolmanteen vaiheeseen osallistuu 28 jäsenvaltiosta 19 jäsenvaltiota, jotka näin ollen ovat ottaneet euron käyttöön.

Euroopan valtionvelkakriisin seurauksena EU:n johtajat ovat sitoutuneet EMUn vahvistamiseen muun muassa parantamalla ohjaus- ja hallintajärjestelmää. Vuonna 2015 komission, Eurooppa-neuvoston ja euroryhmän puheenjohtajat, Euroopan keskuspankin pääjohtaja ja Euroopan parlamentin puhemies julkaisivat kertomuksen ”Euroopan talous- ja rahaliiton viimeistely” (ns. viiden puheenjohtajan kertomus), jonka pohjana oli vastaavanlainen aloite vuodelta 2012. Siinä hahmoteltiin uudistussuunnitelma, jonka tarkoituksena on saavuttaa aito talous-, rahoitus-, fiskaali- ja poliittinen unioni (vuoteen 2025 mennessä).

EUROOPAN PARLAMENTIN ROOLI

Lissabonin sopimuksen hyväksymisen jälkeen parlamentti on osallistunut neuvoston kanssa yhdenvertaisena lainsäätäjänä monenvälistä valvontamenettelyä koskevien yksityiskohtaisten sääntöjen määrittelyyn tavallisen lainsäätämisen mukaisesti (SEUT:n 121 artiklan 6 kohta). Valvontamenettelyyn liittyvät muun muassa vakaus- ja kasvusopimuksen ennalta ehkäisevä osio ja makrotalouden tehostettu valvonta rahoituskriisistä johtuvan makrotalouden epätasapainon torjumiseksi. Uusi talouspolitiikan ohjauspaketti korostaa parlamentin roolia unionin talouden ohjauksessa ja hallinnassa, mikä liittyy erityisesti talouspolitiikan EU-ohjausjakson ja taloudellisen vuoropuhelun käyttöönottoon. Lisäksi parlamenttia kuullaan seuraavissa asioissa:

- euron ja EU:n ulkopuolisten valuuttojen vaihtokursseja koskevat sopimukset
- euroon siirtymiseen (vuonna 1999 ja sen jälkeen) kelpuutettavien maiden valinta
- EKP:n johtokunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja muiden jäsenten nimittäminen
- lainsäädäntö, jolla pannaan täytäntöön vakaus- ja kasvusopimuksen mukainen liiallista alijäämää koskeva menettely.

Dirk Verbeken / Dražen Rakić
05/2019

